

NA MÍSTĚ ЛОВ ОБЪ

FRANZISKA LESÁK
V ROZHOVORU
SE ČTYŘMI AKTÉRY SAMIZDATU

**5—Franziska Lesák NA MÍSTĚ—PRAŽSKÉ ROZHOVORY. O PŘELOMECH,
KONTINUITĚ A DISKONTINUITĚ**

6—Ricarda Denzer K VÝCHOZÍMU BODU VIDEA

ŠMUGGELN

7—Karl H. Machat PŘENOSNÝCH 10m²

8—IVAN BINAR

14—JIRÍ GRUNTORÁD

20—VĚRA JIROUSOVÁ

32—JIRÍ ŠEVČÍK

Ivan Binar

Spisovatel, překladatel, redaktor.
Narozen 25. června 1942 v Boskovicích na Moravě.
Studium češtiny, dějepisu a výtvarné výchovy na
Pedagogickém institutu v Ostravě.
1972 odsouzen za pobuřování k jednomu roku
vězení. Poté zaměstnán nejprve jako závozník,
později jako strojník. V lednu 1977 podpis
Charty 77, v květnu 1977 následuje vyhoštění
z Československa do Rakouska.
1978–1980 restaurátor porcelánu ve Vídni,
1980–1983 tlumočnick v uprchlickém táboře
Traiskirchen (Dolní Rakousko); od 1. srpna 1983
zaměstnán u Rádia Svobodná Evropa
v Mnichově, od 1. července 1994 do 31. prosince
2002 v Praze (do zrušení českého vysílání RSE);
2002 zvolen předsedou *Obce spisovatelů*.
Od roku 2004 svobodné povolání.

Narodil jsem se v roce 1942, uprostřed války, v Boskovicích na Moravě. Můj otec žil předtím ve Slezsku, v Opavě, byl tam zaměstnaný u firmy Minerva, která vyráběla šicí stroje. Když přišel Hitler do naší země, stala se Opava součástí Říše a můj otec v Říši nechtěl zůstat. Odešel do Protektorátu, do Boskovic. Měl to usnadněno také tím, že stejná firma byla i v Boskovicích. Kousek od Boskovic je vesnice Vanovice a tam žila moje matka, tenkrát ještě svobodná. Oba rodiče patřili do organizace, která se jmenovala Sokol, což byli vlastenci, kteří cvičili. Tam se seznámili, vzali se a z tohoto svazku jsem se narodil. Když skončila válka, popadl můj otec maminku i mne a odstěhovali jsme se zase zpátky. Kousek od Opavy je Hradec, takové malé městečko, kde je továrna Brano, která vyrábí zámky, a tam dostal můj otec místo prokuristy. Takže velmi povýšil a měl dobré postavení. Žili jsme si velice dobře, ale ne dlouho, protože brzy přišel rok 1948, vítězství komunistů u nás, a můj otec byl vyhozen ze zaměstnání. Našel si nové místo jako účetní u firmy, která vyrábí v Opavě důlní stroje, tak jsme se přestěhovali do Opavy. Tam jsem chodil do školy, v roce 1959 udělal i maturitu, ale měl jsem problém se zapsat na vysokou školu. Jakýsi maloburžoazní původ, nevím přesně, co to znamenalo. Ještě před maturitou mi sdělili, že musím jít na dva roky někam manuálně pracovat, abych se vůbec mohl hlásit na vysokou školu. Přesto se mi tenkrát podařilo

dostat se na školu, která nově vznikla v Ostravě, a sice na Pedagogický institut. Ten jsem absolvoval v oboru čeština – dějepis – výtvarná výchova v roce 1963, pak jsem šel na dva roky na vojnu a po vojně jsem nastoupil na místo učitele. Necelý školní rok jsem odučil a ze školství odešel. ¶

Byla to docela zajímavá doba, hlavně tedy rok 1968, už tehdy to bylo trochu cítit. Měli jsme v Ostravě takové malé divadélko, divadélko malých jevištních forem se tomu říkalo, a jmenovalo se *Divadlo pod okapem*. Psali jsme si pro ně vlastní texty, předváděli se před publikem a říkali věci, které jsme chtěli sdělit. V té době jsme byli velmi mladí hoši, studenti, a naše divadlo bylo dost úspěšné. Kromě toho jsme měli i kontakt na ostravský rozhlas, kde velice rádi naše texty vysílali. Horší to bylo s publikováním písemným v časopisech a novinách, protože tam přeci jen byla cenzura nějaká větší, tam jsme se moc neuplatnili, jen občas něco. Potom divadélko nějak skončilo, nastala kratší pauza a nakonec jsme založili divadélko nové. Jmenovalo se *Waterloo*. Založili jsme je v lednu roku 1968. Původně jsme byli trochu bezradní v tom, co tam hrát, měli jsme představy, že to bude jenom čisté umění, nějaké experimenty. Chtěli jsme dělat divadlo, kde by byly zastoupeny tři složky stejně rovnoměrně: slovo, hudba a pohyb nebo výtvarno. Jenomže doba se trochu zvrtila, přišla sovětská okupace a my jsme začali hrát něco úplně jiného. Museli jsme se angažovat politicky. Nebyli jsme účastníky jakéhosi procesu Pražského jara, to byla záležitost komunistů. My jsme sklízeli jeho plody, to znamenalo svobodu a pocit svobody, který přinášelo. To se nám na tom Pražském jaru velice líbilo, avšak do té doby jsme se politicky neangažovali. ¶

Měli jsme užitek z toho, že nebyla cenzura. Mohli jsme si dělat, co jsme chtěli. Po sovětské okupaci jsme začali hrát hru, která byla napsána před okupací – i po okupaci. Byla to taková parafráze na povinnou četbu pro děti, na hru sovětského autora Valentina Katajeva *Syn pluku*. Ta knížka byla o chlapci, který se za druhé světové války dostal k Rudé armádě, kde se z něho stal voják. A my jsme na základě toho napsali muzikál, který se vlastně trochu vysmíval sovětské armádě jako reakce na okupaci. Byl tak myšlen a byl tak nakonec i přijat. Bohužel to potom mělo neblahé následky, protože nás v roce 1971 zatklí a strčili do vězení. Ovšem ne všechny, byli jsme zatčeni

čtyři, pak bylo obžalováno deset lidí a osm z nás odsoudili. Čtyři jsme šli do vězení a ti další měli podmíněně tresty. Pobuřování proti socialistickému zřízení v naší zemi, paragraf 100. Nejdřív jsem byl pět měsíců ve vyšetřovací vazbě, odtud mě pustili, pak jsem čekal na soud, nejdříve první instance, pak jsem se odvolal, načež jsem byl odsouzen ke dvanácti měsícům a šel odsedět zbytek – sedm měsíců. ¶

Nebyl jsem ještě
rozhodnutý, že budu psát, protože do té doby jsem maloval
a dělal časopis *Tramp*. Rozhodl jsem se až ve vězení. Ve věznici
Na Borech jsem začal psát knížku, vlastně svou prvotinu, která
se jmenuje *Kdo, co je pan Gabriel?* a je to víceméně pohádka.
Tenkrát bylo možné ve vazbě psát, žena mi poslala sešit a tužku,
tehdy to ještě šlo, ale později už ne. Tam jsem se rozhodl, že
budu psát a že se budu věnovat próze. Knižku jsem dopsal na
svobodě a vydal ji v samizdatu v edici Petlice tady v Praze
u Ludvíka Vaculíka. Když jsem se vrátil z výkonu trestu, začal
jsem psát další knížku – *Rekonstrukci*. Ta vyšla taky v samizdatu
v roce 1977, podruhé vyšla německy a pořádně až po převratu
v Praze.

Na Borech jsem se seznámil s Petrem Uhlem. Petr Uhl
tenkrát seděl jako revoluční marxista, jednalo se o jeden
z prvních politických procesů u nás po roce 68. A on byl můj
kontakt do Prahy. Potom tam byla zajímavá postava Oty Filipa.
Ota Filip byl spisovatel, který žil v té době v Ostravě. A byl také
ve vězení, zavřený ještě před námi. Měl kontakty v Praze na
spisovatele, na edici Petlice, na Vaculíka a Klímu a další Pražáky.
Organizoval v Ostravě takové večery čtení knížek, které v Petlici
vycházely. A také zprostředkoval vydání *Pana Gabriela* v Petlici.
Pak došlo ke katastrofě, protože všichni lidé, kteří chodili
k Filipům na ta čtení, měli obrovské potíže se Státní bezpeč-
ností. Filip se pak odstěhoval do Německa, kde měl velice dobré
kontakty k nakladatelství Fischer v Kolíně, stal se z něho velmi
známý spisovatel, a pak se přišlo na to, že spolupracoval se
Státní bezpečností.

Ale on to byl, kdo mi zprostředkoval vydání
v edici Petlice i německá vydání *Pana Gabriela* a *Rekonstrukce*
v nakladatelství Ullstein. ¶

Pro mě bylo důležité, že mé knihy
vyšly právě v edici Petlice. Tím jsem měl jistých pár set čtenářů.

A kromě toho ještě určitá slova uznání od pražských kolegů, kteří byli u produkce těchto knih. Ovšem největší ohlas jsem měl u Státní bezpečnosti. Když jsem psal *Rekonstrukci*, schovával jsem jednotlivé stránky do sifonové láhve, kdyby náhodou přišla domovní prohlídka, aby je u mne nenašla, předpokládal jsem, že tam je nikdo hledat nebude. Když byla láhev plná, papíry jsem vyndal a schoval je u jednoho dobrého přítele, u kterého jsem předpokládal, že také hledat nebudou.

Ó, jak jsem se mýlil!

Často mě tahali k výsledkům a při jednom z nich mi začali citovat z mého díla. Jednalo se právě o *Rekonstrukci* a oni moralistně zvedali prst a říkali: „Pane Binare, jak to, že tam používáte taková vulgární slova?“ Já jsem odvětil: „Pane majore, v té knížce se píše o kriminále a tam se tak mluví, jestli to nevíte.“ U knihy *Rekonstrukce* se jedná o beletrii a ne o literaturu faktu, ovšem epizody, popisy prostředí i příběhy jsou autentické. Já jsem se pokusil vězení rekonstruovat, šlo mi o přesné vystižení atmosféry vězení doby 70. let. ¶

11

Tlaky na mne byly ze strany StB velké, protože nás v Ostravě bylo velmi málo, kteří jsme proti režimu něco dělali. A koncem roku 1976 mi příslušníci StB dali tři možnosti k řešení mé situace. Nejdřív chtěli, abych s nimi spolupracoval, pak mi hrozili, že mě znovu zavrou, a třetí možnost byla, že mi umožní se vystěhovat. Zvolil jsem třetí možnost. V té době byl rakouským spolkovým kancléřem Bruno Kreisky, který nabídl všem signatářům Charty 77, že v Rakousku mohou najít druhý domov. A já jsem v té době Chartu 77 podepsal. Byl jsem jedním z mnohých, na které byl vyvinut tlak k vystěhování. Do Vídně jsme signatáři Charty z Ostravy přišli vlastně všichni, úplně všichni. Odchod bych přirovnal ke skoku z hořícího domu. Vůbec jsem nepřemýšlel o tom, co tady opouštím nebo co bude tam, ale jako kdyby mi hořelo za zadkem a já se zachraňoval. A nejenom sebe, ale i svoji rodinu. Protože děti by neměly šanci tady třeba studovat. Ale neodcházel jsem za dobrodružstvím někam za oceán, šel jsem do Vídně, což bylo kdysi moje druhé hlavní město, zůstával jsem doma, do Prahy jsem to měl z Ostravy dál než do Vídně. ¶

Psát v jiném jazyce jsem nezačal. Pro mě bylo velmi těžké opustit mateřštinu, protože jsem natvrdlý a těžko se učím cizí jazyky. Proto jsem se

také nikdy neodhodlal k tomu, začít psát německy, chtěl jsem být českým autorem v exilu. Měli jsme v zahraničí dost českých nakladatelství. V Kolíně, v Torontu, v Curychu. A kromě toho jsme měli v zahraničí ještě taky časopisy, a velmi dobré. Můj vůbec první krok, který jsem udělal, byl, že jsem napsal fejeton pro Rádío Svobodná Evropa. Začal jsem s nimi spolupracovat dost úzce a nakonec jsem se stal redaktorem této stanice. Zpočátku jsem pracoval v monitoringu, což znamenalo odposlouchávání Československého rozhlasu a Československé televize. Každý den vycházel takový bulletin z toho, co se odposlechlo, a to tvořilo podklad pro redaktory, pro jejich komentář. Později jsem byl redaktorem pořadu, který se jmenoval *Hlasy a ohlasy z domova*, do kterého přispívali lidé z Československa pomocí telefonátů, a z tohoto materiálu se pořad sestavoval. To byla vlastně paradoxní situace, že se lidé dozvídali od nás z vnějšku, co se dělo u nich doma. Vysílalo se na krátkých vlnách a nejlepší rádiové přijímače na to byly ty ze Sovětského svazu. ¶

V roce 1989 jsme doufali v politický obrat, protože všude už to prasklo. Němci utíkali přes Prahu a u nás pořád nic. Bylo to jakési podivné a pořád jsme říkali, kdy už to konečně přijde také u nás. Nakonec to přece jen přišlo. Bylo to krásné, když k tomu došlo. My jsme všichni jásalí a velice se radovali. Okamžitě jsme to šli slavít a samozřejmě jsme se opili. Ale nemohli jsme se opít hodně, protože jsme museli pracovat. Měli jsme plné ruce práce. V té době už byl v Praze náš ředitel Pavel Pecháček, který z jakýchsi záhadných důvodů dostal vízum. A začal dělat reportáže z Václavského náměstí. Angažoval někoho, a když ho po nějaké době odšoupli zase zpátky, nechal tam technické zařízení a lidi, kteří v jeho práci dál pokračovali. ¶

Návrat zpět byl pro mne jednoduchý. Jednak jsem to chtěl samozřejmě hned. Emigraci jsem nebral jako východisko na celý život, ačkoliv jsme to tak vlastně chápali, protože nikdo nedoufal, že u nás dojde k nějaké změně. Ale můj pobyt v zahraničí byl, jak už jsem řekl, vlastně vnucený a vždycky jsem toužil vrátit se zpátky. A jednak nastala velice příznivá situace, protože celé Rádío Svobodná Evropa se přestěhovalo do Prahy. Takže jsem přišel i s firmou.

Česky jsme vysílali až do roku 2002, byl jsem v Rádiu Svobodná Evropa zaměstnaný kontinuálně od Mnichova po Prahu a byl jsem z těch posledních, kteří to tady zavírali a zhašeli světlo. ¶

Mnohé se za tu dobu, kdy jsem tu nebyl, změnilo. Nejhorší byla již doba normalizace. Tu jsem vlastně prožil jenom zpočátku, od roku 1968 do roku 1977. Ty první roky byla ještě nějaká naděje, že lidé zůstanou, že budou klást vůči okupaci odpor, že se vzepřou a nezvyknou si na daný stav. Ale oni si bohužel zvykli a ten pozvolný tlak udělal s národem hroznou věc. Hodnoty, které tu kdysi byly dané, se najednou vytratily a vlastně jediná věc, která zbyla, byla snaha přežít. A já mám pocit, že ze škod, které byly napáchány, se budeme dlouho hojit. Nad stavem kultury v této zemi nechci hořekovat, ale nemyslím si, že je všechno v pořádku. Mně v naší kultuře chybí jakési směřování, mám pocit, že je tu strašný kulturní zmatek, že kultura nemá místo, které by ve společnosti mít měla, že lidé mají trochu jiné starosti, že role kultury je podceňována a že hodnoty jsou kladeny jinam – na majetek, na majetek a na majetek. V tom vidím velkou chybu a doufám, že dojde ke změně. Protože žrádlem se člověk nenasytí. Doufám v to, že lidé pochopí, že kultura je to specifické, to naše, jediný majetek, který jako národ máme. Jediný náš národní majetek je jazyk, literatura. A že se tomu lidé zase začnou věnovat víc než shánění onoho materiálního, jakéhosi blahobytu. ¶

Myslím, že důležitá je výchova ke kultuře už od útlého dětství. Myslím, že dětem se má číst už v prenatálním věku. A pak se mají ve škole na děti klást požadavky. To znamená, že se mají vést ne k tomu, aby z nich jednou byli kapitalisté, ale aby z nich byly bytosti, které budou žít bohatým vnitřním životem. Já bych kladl důraz na estetickou výchovu po všech stránkách, protože ta kultivuje ducha. Aby se u mladých lidí vytvořily potřeby. Pak budou požadovat dobré umění, dobrou literaturu a to je pro spisovatele a umělce to nejlepší, co může být, protože to jsou ostruhy, které je nutí, aby podávali velké výkony.